

กระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมี
ในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
Participatory Process in Health Care of Farmers Using Chemicals
in Bann Huay Pong Community ,Mae Beam Sub-district,
Mueang District, Phayao Province

นवल บัวธนะ

Navapol Pauthana

คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The Faculty of Education, Chiang Mai University

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC ที่มีผลต่อการรับรู้พฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และ แบบสอบถาม 1) การรับรู้ความอันตรายจากสารเคมี 2) การรับรู้ความรุนแรงจากสารเคมี 3) การรับรู้ประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ 4) การรับรู้อุปสรรคของการทำเกษตรอินทรีย์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้ Paired Sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการAIC เป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกษตรกรมีความเข้าใจถึงปัญหา สามารถกำหนดเป้าหมายร่วมกัน นำเป้าหมายมาคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ค้นหาแผนงานกิจกรรมที่เป็นความคิดเห็นของเกษตรกรโดยคำนึงถึงความสำเร็จ โดยการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพในการปลูกพืชผักสวนครัวโดยใช้เกษตรอินทรีย์ และทำการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการทำงานเพื่อให้แผนงานกิจกรรมมีผู้รับผิดชอบ ประสานงานร่วมกับชุมชน และภาครัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพในการปลูกพืชผักสวนครัวโดยใช้เกษตรอินทรีย์ในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการเกษตร ซึ่งมี 2 แผนงานกิจกรรม คือโครงการปลูกผักข้าง

รู้และ โครงการกลุ่มเกษตรกรทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง การประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม ได้แสดงความคิดเห็น และหาทางแก้ไขร่วมกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะทำให้เกษตรกรมีความรู้สึกภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานกิจกรรม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ แผนงานที่ทำ จึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2. ศึกษาผลของการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC ภายหลังการดำเนินการ 8 สัปดาห์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ พบว่า

พฤติกรรมการดูแลสุขภาพด้านการรับรู้อันตรายจากสารเคมี ก่อนและหลังเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ก่อนเข้าร่วมกระบวนการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.71 หลังเข้าร่วมกระบวนการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.90 หลังเข้าสู่กระบวนการกลุ่มตัวอย่าง มีระดับค่าเฉลี่ยคะแนนการรับรู้ความอันตรายจากสารเคมีมากกว่าก่อนเข้าร่วมกระบวนการ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: การรับรู้พฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพ; เกษตรอินทรีย์

Abstract

The purpose of this to study the processes involved healthcare farmers use chemicals in Bann Huay Pong Community, Mae Beam Sub-district, Mueang District, Phayao Province by applying the AIC process to affect health behaviors perceived by Interviews and using questionnaire measure of 1) Health Care of the perceiving the dangers of the chemical 2) Perceiving the violence of the chemical 3) The benefits of organic farming 4) Perceiving the organic farmer problems. The collecting data was analyzed by the percentage, mean, standard deviation, paired sample t-test. The qualitative data was analyzed by the descriptive analysis.

The research results found that:

1. Participation by applying to the AIC process supports farmers to understand the problems and can get target together. The goal was to figure out a way of the problems. Finding a plan activities are the opinions of farmers with

consider successful by encouraging health caring behavior to growing vegetables using organic farming. To assign the responsible person for planning activities, community coordinating, the government and the people involved. For encourage health caring behavior to growing vegetables using organic farming to reduce or nonusing of chemicals in agriculture. There are two planning activities are glowing the vegetables on the fence, the fermentation broth and the fertilizer of Ban Huay Pong farmers project. The farmers give their opinion and solved the problems together when they joined to applying AIC process, leave a comment and find a solution. Therefore, participating farmers have to make sense to engage in the activity planning with ownership of the project. So the scheme has been cooperating as well.

2. To study the result of participation process by applying A-I-C process after 8 weeks to affects the caring health behavior. Found that The caring health behavior perceived to dangers of the chemical of the samplings were average 2.71 and after participation process were 2.90. The participation process of samplings are differences at the 0.01 level of significant.

Keywords: Health behaviors perceived; Organic farming

ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย รวมถึงนวัตกรรมทางการเกษตร สารเคมีที่ถูกพัฒนาให้มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เพื่อการกำจัดศัตรูพืชรวมทั้งการกระตุ้นให้พืชออกผลผลิตในปริมาณมากๆ ซึ่งในประเทศไทย ภาครัฐยังส่งเสริมให้ใช้สารเคมีทั้งการให้จดทะเบียนสารเคมีที่มีความรุนแรงมากๆ ทำให้อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง เสี่ยงต่อการเกิดการสะสมของสารพิษและเกิดการเจ็บป่วยขึ้นได้ โดยผลกระทบสารเคมีของร่างกายถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ผลกระทบที่เป็นพิษแบบฉับพลัน เช่น อาเจียน คลื่นไส้ ปวดศีรษะ หายใจติดขัดเป็นต้น และผลกระทบอาการสารพิษสะสม ตกค้าง โรคผิวหนัง มะเร็ง โรคแทรกซ้อนต่างๆ สารเคมียังส่งผลถึงระบบนิเวศ ทำลายความสมดุลของธรรมชาติ แมลงที่มีประโยชน์ลดลง สารเคมียังปนเปื้อนกับพื้นดิน กระจายตัวตามอากาศ ไหลลงสู่แหล่งน้ำ เกิดผลเสียตามมากอย่างมากมาย และผลกระทบ

ทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยถูกระงับการนำเข้าสินค้าทางการเกษตรจากสหภาพยุโรป เสียรายได้กว่า 2,785 ล้านบาทต่อปี และตัวเกษตรกรผู้ใช้สารเคมียังมีการตรวจเลือดพบสารพิษตกค้างในร่างกาย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี พื้นที่จังหวัดพะเยาก็คือเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตรวจพบกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มไม่ปลอดภัยเป็นจำนวนมาก มีกลุ่มเสี่ยงร้อยละ 46.38 กลุ่มไม่ปลอดภัยร้อยละ 21.37 จากเกษตรกรที่เข้ารับการตรวจเลือดในจังหวัดพะเยา ดังนั้นวิธีการส่งเสริมป้องกัน ดูแล รักษา สุขภาพ ไม่ใช่หน้าที่ของแพทย์เพียงอย่างเดียว ตัวเกษตรกรเองต้องตระหนักถึงการปฏิบัติตัว เพื่อการมีสุขภาพที่ดี กระบวนการส่งเสริมสุขภาพจึงเกิดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางได้ดูแลตัวเอง และสามารถนำไปใช้กับคนในรอบข้าง ไปจนถึงระดับชุมชน สังคม โดยกระบวนการ AIC เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม เป็นการสร้างพลังการทำงานร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ช่วยดึงพลังสร้างสรรค์ที่มีอยู่แล้วในกลุ่ม/องค์กร/หน่วยงาน/ตัวบุคคล ฯลฯ ที่ต้องการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะได้ก็ต้องอาศัยการรับฟังผู้อื่น ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกับตน โดยรวมถึงการทราบปัญหารับรู้ ทำความเข้าใจถึงสาเหตุ ผลกระทบที่ตามมาเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงาน ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดความความยั่งยืนได้นั้น ต้องการการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายซึ่งจะทำให้ทุกคนตระหนักถึงความรับผิดชอบและควบคุมตนเอง ไปสู่การกระทำที่เป็นความต้องการร่วมกัน โดยพื้นที่ที่เลือกทำการวิจัยในครั้งนี้ เป็นชุมชนบ้านห้วยบงหมู่ที่ 18 ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เพราะเป็นชุมชนต้นๆที่มีการตรวจเลือดพบว่ามีการใช้สารเคมีตกค้างในเลือดจำนวนมากเกิดการเจ็บป่วย จนเป็นสาเหตุของการเสียชีวิต ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกันระดมความคิดวางแผนงาน และร่วมรับผิดชอบต่อกิจกรรมต่างๆที่ช่วยกันคิดขึ้นมา เพื่อการพัฒนาการทำงาน ควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของตนเอง ให้ก้าวไปสู่ความยั่งยืนด้านสุขภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านห้วยบง หมู่ที่ 18 ตำบลแม่ปืม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่ใช้สารเคมี

กลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชผักสวนครัวผู้ใช้สารเคมีที่มาจากชุมชนบ้านห้วยบงหมู่ที่ 18 ตำบลแม่ปืม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้ คือ ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรโดยประยุกต์ใช้ตามกระบวนการเอไอซี (AIC) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) เข้าใจสถานการณ์ ร่วมสร้างอุดมการณ์ร่วมกัน (Appreciation) 2) ร่วมกันหาวิธีการจัดการปัญหา (Influence) และ 3) กำหนดแผนงานปฏิบัติการขึ้น (Control) และดำเนินการจัดกิจกรรมจำนวน 1 โครงการ ระยะเวลาเวลา 8 สัปดาห์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ถูกออกเป็น 3 ส่วน คือ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล และการเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรมการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC ประกอบด้วยขั้นตอนการจัดตั้งนี้ ขึ้น A ถูกแบ่งออกเป็น ชั้น A1 ให้ทราบถึงสถานการณ์ที่เป็นจริงของกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบัน มีเนื้อหาว่าอันตรายจากสารเคมี อาการระดับความรุนแรงของสารเคมี ความผิดปกติ อาการของร่างกายที่สัมผัสสารพิษ ผลกระทบจากสารเคมีในด้านต่างๆ สถานการณ์สารเคมีในแต่ละระดับภาพรวม และ รูปแบบของเกษตรทางเลือก ใช้เวลา 2.30 ชั่วโมง ชั้น A2 คือ ทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ในการใช้สารเคมีในอนาคต และกำหนดวิสัยทัศน์ มีเนื้อหาว่าด้วยการหาแนวทางการป้องกัน วาดฝันถึงอนาคตโดยเน้นการมีสุขภาพดีเป็นหลักคิด ใช้เวลา 2.30 ชั่วโมง ชั้น C คือ การคิดค้นกิจกรรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรม การดูแลสุขภาพ โดยการแปลวิสัยทัศน์มาเป็นกิจกรรม จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม คัดเลือกกิจกรรมที่ต้องการทำมากที่สุดโดยคำนึงถึงทรัพยากรที่จำกัด และความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง ชั้น C1 การแสวงหารับผิดชอบและ วิธีการเขียนโครงการ หา

ผู้รับผิดชอบความการด้วยการเสนอชื่อเป็นผู้รับผิดชอบ ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ชั้น C2 จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพให้ดีขึ้นนำเสนอแผนโครงการแก่หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนใช้เวลา 2 ชั่วโมง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วม
2. การสัมภาษณ์
3. แบบสอบถาม ใช้ก่อนและหลัง เข้าร่วมกระบวนการ AIC ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการรับรู้ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 4 ด้าน 1) การรับรู้ความอันตรายจากสารเคมี 2) การรับรู้ความรุนแรงอาการที่เกิดจากสารเคมี 3) การรับรู้ประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ 4) การรับรู้อุปสรรคของการทำเกษตรอินทรีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทำไปพร้อมๆกัน กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้งควบคู่กับการตรวจสอบความถูกต้อง และดำเนินการวิเคราะห์แยกไว้ดังนี้ ข้อมูลบริบทชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นวิเคราะห์เชิงเนื้อหา กระบวนการมีส่วนร่วมโดยประยุกต์ใช้ กระบวนการ AIC การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อสรุป ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อการปรับปรุง แก้ไข จากการสังเกต สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์แบบวัดพฤติกรรมการรับรู้ด้านสุขภาพ ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อหาข้อมูลทางสถิติ และข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. บริบทของชุมชนที่ศึกษา 2. ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้ สารเคมี ในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา โดยประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC 3. ศึกษาผลการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอมือง จังหวัดพะเยา ระหว่างก่อนและหลังดำเนินการกระบวนการ

การมีส่วนร่วม

1. บริบทชุมชน บ้านห้วยบง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา บ้านห้วยบงก่อตั้งขึ้นมาไม่น้อยกว่า 100 ปี ชาวบ้าน อพยพหนีความแห้งแล้งและความอดอยาก มาจากหลายแห่งหน เช่น มาจากบ้านต๋อม บ้านสาต บ้านวังพร้าว อำเภอเกาะคา บ้านนางแล บ้านปางยงครก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ได้ย้ายมาตั้งหลักปักฐานอยู่บริเวณนี้ ประมาณ 4-5 ครอบครัว จนปัจจุบันมีจำนวน 2,723 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 9,906 คน มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 60,000 ไร่ อาชีพในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำนา ทำไร่และทำสวน และมีอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำหัตถกรรมในครัวเรือน และรับจ้างทั่วไป การคมนาคมมีระยะทางห่างจาก อำเภอเมือง ประมาณ 15 กิโลเมตร ทุกหมู่บ้านมีการคมนาคมติดต่อกันอย่างสะดวก ยกเว้นมี 2 หมู่บ้านคือบ้านภูเงินและบ้านโพธิ์ทอง ซึ่งเป็นพื้นที่ห่างไกล และอยู่ในหุบเขา การคมนาคมค่อนข้างลำบาก ด้านการปกครองมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของประชากรในหมู่ที่ 18 ชุมชนบ้านห้วยบง คือ นายมนัส สายเครือซุ่ม เป็นผู้ดำรงตำแหน่งคนปัจจุบันตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 เป็นต้นมา

การรวมกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้แก่อุบัติการณ์อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพจะอนามัยประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเหล่านี้จะใช้ วัดในหมู่บ้าน และอาคารอเนกประสงค์ของหมู่บ้านเป็นที่ยานวยความสะดวกในการเป็นสถานที่อบรมของกลุ่มต่างๆ ในตำบล ดูแลสุขภาพตามแผนงานของโรงพยาบาลสุขภาพตำบลแม่ปืม ลักษณะการทำเกษตร การเกษตรมีการผลิตสารเคมี ที่ช่วยเร่งความเจริญเติบโตของพืชผักไม้ผลต่าง ๆ ช่วยป้องกันกำจัดแมลง วัชพืช ช่วยลดภาระงานของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรจึงหันมานิยมการใช้สารเคมี ในการทำการเกษตรมากขึ้น เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรเองขาดความเข้าใจ ไม่ได้ศึกษารายละเอียดในการนำสารเคมีเหล่านั้นมาใช้ในการเกษตร ขาดความระมัดระวังในการใช้ ขาดความตระหนักถึงโทษภัยจากสารเคมี ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและคนในสังคม พฤติกรรมการดูแลและส่งเสริมสุขภาพลักษณะของพฤติกรรมการดูแลสุขภาพและกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งตามวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติสืบทอดกันมาในอดีตนั้นตามลักษณะของพฤติกรรมของเกษตรกร ตำบลแม่ปืม ในการทำการเกษตรด้านการเพาะปลูกนั้นเป็นการทำแบบต่างคนต่างทำ ตามความเข้าใจสืบทอดจากปู่ ย่า ตา ยาย โดยไม่มีการรวมกัน เป็นกลุ่มหรือเป็นชมรม แต่ต่อมาเมื่อเกษตรกรได้รับความรู้มากขึ้นจากสื่อต่างๆ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่างๆ หรือมีการเข้ารับการอบรม ฟังคำชี้แจง คำแนะนำ จากเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตร เจ้า

หน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น เกษตรกรจึงได้เปลี่ยนพฤติกรรมหันมาปฏิบัติตามคำแนะนำและใส่ใจดูแลสุขภาพของตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงสารพิษที่เกิดจากสารเคมีและส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น ขณะฉีดพ่นสารเคมีต้องอยู่เหนือลมและสวมใส่รองเท้าบูท ใส่หน้ากากป้องกันสารพิษ หลังจากหว่านปุ๋ยเคมี หรือฉีดพ่นสารเคมีแล้วต้องอาบน้ำ ชำระร่างกาย ซักเสื้อผ้า ทันที่ เมื่อร่างกายได้รับหรือโดนสารเคมีต้องรีบชำระล้างหรือไปพบแพทย์ หากได้รับอย่างรุนแรง การเก็บสารเคมีให้พ้นมือเด็กหรือเก็บไว้ที่ปลอดภัย และไม่ล้างอุปกรณ์หรือภาชนะเครื่องที่เปื้อนสารเคมีลงในแม่น้ำ ลำคลอง

2. ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้ สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยการประยุกต์กระบวนการ AIC

2.1 ผลการดำเนินงานการรับรู้พฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีชุมชนบ้านห้วยบง ก่อนเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์กระบวนการ AIC ผู้วิจัยได้เริ่มจากการไปสำรวจพื้นที่ ชุมชนบ้านห้วยบงหมู่ที่ 18 ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าพบกับนางศิริกานดา บุญมี เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการงานอาชีวศึกษาดำเนินงานพยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลฯ ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นลูกพี่ลูกน้องของผู้วิจัย นางศิริกานดา บุญมี ได้แนะนำให้รู้จักกับ นางวรวรรณ กิตติศักดิ์กำจร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฯ ได้ขอความอนุเคราะห์เรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพของประชากร กับการใช้สารเคมี ประวัติการเจ็บป่วย ลักษณะโครงการที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับสารเคมี และได้พบผู้ใหญ่บ้านของชุมชนบ้านห้วยบง หมู่ที่ 18 คือนายมานัส สายเครือขุ่ม เพื่อชี้แจงกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะเข้าร่วมกระบวนการงานวิจัย ได้ เข้าพบเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลแม่ปืม นายวิรุณ เชื้อสะอาด ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตร เพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่และขอทุนสนับสนุนการจัดเตรียมทีมวิทยากรผู้ให้ความรู้ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เณิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี แม่ปืม ได้มีการประชุมทีมวิทยากรเพื่อวางแผนทีมวิทยากรและการจัดประชุมอบรมในวันที่ 19 และ 20 ตุลาคม 2556 เวลา 8.30 – 15.30 น. ณ อาคารเอนกประสงค์ วัดห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

2.2 ผลการดำเนินงานการรับรู้พฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีชุมชนบ้านห้วยบง ในการเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์กระบวนการ AIC ประกอบด้วย 3 ขั้น คือ ขั้น A ขั้น I และขั้น C โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้น A (Appreciation) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่จะให้สมาชิกทุกคนเข้าใจ และ

ตระหนักถึงสารเคมีที่สมาชิกใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อันตรายจากสารเคมี อาการและวิธีการตรวจสอบโรคเบื้องต้น ระดับความรุนแรงของโรค ความผิดปกติของร่างกาย ส่งผลต่อด้านใดบ้าง เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระภายใต้กรอบในเรื่องผลกระทบจากสารเคมีต่อสุขภาพ ให้สมาชิกมองเห็นความสำคัญของความคิดเห็นของสมาชิกท่านอื่น มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยให้มองเห็นภาพสุขภาพของคนในอดีต สภาพความเป็นจริงจากผลการตรวจเลือด และร่วมกำหนดอนาคตด้านสุขภาพร่วมกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสับสนในการใช้สารเคมีว่า ในเมื่อป้องกันแล้วทำไมยังมีสารเคมีตกค้าง โดยมีหลายปัจจัยที่มีผลให้มีสารเคมีตกค้าง เมื่อได้รับฟังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจึงเข้าใจถึงภัยอันตรายจากสารเคมี และกลุ่มตัวอย่างมองเห็นว่าสารเคมีมีผลเสียต่อร่างกาย มีผลกระทบในทุกๆ ด้าน เริ่มเปิดใจยอมรับโทษภัยของสารเคมี แม้ว่าบางคนยังไม่เข้าใจ แต่ต้องคล้อยตามความคิดเห็นของกลุ่ม

ขั้น I (Influence) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่ คิดค้นหาแนวทางร่วมกัน เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพในเกษตรกรในกลุ่มที่ใช้สารเคมี กิจกรรม คือ หาแนวทางในการควบคุมไม่ให้มีการใช้สารเคมี รวมถึงวิธีการที่เกิดจากกระบวนการคิดร่วมกัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความมุ่งมั่นในการทำกิจกรรมมาก เพราะโครงการที่ได้ร่วมกันคิดกันทำออกมาเป็นรูปธรรม เกษตรกรมองเห็นอนาคตที่เกษตรกรได้เลือกด้วยตนเอง รับรู้ความเป็นเจ้าของโครงการกิจกรรมของตน

ขั้น C (Control) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่แสวงหาผู้รับผิดชอบจัดทำแผนโครงการเพื่อนำเสนอผู้ให้การสนับสนุนโครงการพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความภาคภูมิใจในโครงการที่เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการทำให้มองเห็นความสำเร็จที่เป็นไปได้ เนื่องจากรูปแบบโครงการมีความเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งผู้รับผิดชอบโครงการและคณะกรรมการ โดยมีหน่วยงานของรัฐอย่าง เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลแม่ปืม คอยให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากร รวมถึงเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการเพื่อพัฒนาโครงการให้สมบูรณ์ต่อไป

2.3 ผลการดำเนินงานพฤติกรรมกรรับรู้ของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีชุมชนบ้านห้วยบง หลังการเข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพโดยการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรดูแลสุขภาพ ได้โครงการเกษตรกรการทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง และโครงการที่สนับสนุนโครงการน้ำหมักฯ อีก 1 โครงการ คือ โครงการศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกษตรกร

ในการทำการเกษตรอินทรีย์ ผลที่ได้รับ 1. เกษตรกรได้แนวคิดต้นแบบของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ได้ความเชื่อมั่นต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ได้ทราบถึงการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ได้ต้นแบบในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและ เกษตรกรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แผนโครงการเกษตรกรทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง ปี 2556 ผลที่ได้ กลุ่มตัวอย่างมีความกระตือรือร้นที่จะทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพ สร้างความมั่นใจให้กับตัวเองในการใช้สารอินทรีย์ สนใจใฝ่รู้วิธีการทำ และการนำไปใช้แปลงเกษตรของตนเอง โดยลดการพึ่งพาการใช้สารเคมี

เกษตรกรผู้ใช้สารเคมี ในชุมชนบ้านห้วยบง พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้กระบวนการAIC ทำให้เกิดการรับรู้ ความตระหนักถึงความรุนแรงและพิษภัยของสารเคมี เกิดความเข้าใจถึงความสำคัญของสุขภาพ การดูแลสุขภาพ การใช้สารทดแทนสารเคมี การปลูกผักไร้สาร ได้เรียนรู้ถึง รูปแบบในการทำการเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพาสารเคมี เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการทำงาน เข้าใจถึงผลกระทบที่ไม่ใช่เพียงแต่เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ส่งผลเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงต่อสิ่งต่างๆรอบตัว การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างได้มีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ สร้างความเป็นเจ้าของโครงการ สร้างความกระตือรือร้นให้เกิดขึ้น ส่งผลไปถึงการใช้ชีวิตประจำวัน สร้างสุขนิสัยที่ดีต่อสุขภาพ มีน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพไปใช้ในครัวเรือนของตน แบ่งปันให้เพื่อนบ้านที่ต้องการ พืชผักที่ปลูกให้มีความเจริญงอกงาม ดินกลับมามีสีดำ ร่วนซุย เพราะเต็มไปด้วยแร่ธาตุ ไล่เดือนเพิ่มปริมาณมากขึ้น เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้รับประสบการณ์ตรงเช่นนี้จะทำให้เกิดกลุ่มเครือข่ายผู้ใช้ น้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพ มีแปลงผักไร้สารเคมีไว้รับประทาน กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการใช้น้ำหมักชีวภาพในการบำรุงพืชผัก ใช้ปุ๋ยหมักเสริมแร่ธาตุให้กับพืชพันธุ์ต่างๆ แทนที่จะใช้สารเคมีในการทำเกษตรทั้งหมด ผลตอบรับที่แสดงออกมาทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างมองเห็นสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อหลีกเลี่ยงสารเคมีไม่ได้ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพน้อยที่สุด

บทสรุป

1. บริบทของชุมชนที่ศึกษาจากการศึกษาบริบทชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยพบว่า มีปัจจัยหลายปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาชุมชนบ้านห้วยบงเป็นชุมชนมีทั้งความเจริญเพราะที่ตั้งติดกับถนนสายหลักห่างจากตัวเมือง เพียง 15 กิโลเมตร สามารถเดินทางสะดวก และยังมีบริบทที่ใช้วิถีชีวิตแบบชนบท การประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่จึงเป็นอาชีพเกษตรกร ทำไร่ทำนา ปลูกผักไว้บริโภค ซึ่งการที่อยู่ใกล้ตัวเมืองทำให้การซื้อสาร

เคมี ยาฆ่าแมลงนั้นทำได้ง่าย ประกอบกับหาเลี้ยงชีพของแต่ละครัวเรือน ต้องการเงินมาใช้จ่าย ในครอบครัว จึงแสวงหาหนทางที่ได้มาซึ่งผลผลิตมีปริมาณมาก เมื่อต้องการผลผลิตมากการใช้ สารเคมีเพื่อกระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชผัก ศัตรูของพืชเพิ่มจำนวนขึ้นเพราะผลกระทบการใช้สารเคมี อีกทั้งการทำเกษตรมีโอกาสสัมผัสสารเคมีได้โดยตรง ถึงแม้จะป้องกันอย่างดี ก่อให้เกิดโรคร้ายตามมา เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงเรื่องสุขภาพให้มากขึ้น ได้มีการสนับสนุน โครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งหน่วยงานของภาครัฐเอกชน แต่เป็นเพียงความสนใจเป็นครั้งเป็นคราวตามกระแสจึงทำให้โครงการส่งเสริมสุขภาพที่เกิดขึ้นไม่มีความต่อเนื่อง และได้หยุดลง ในที่สุด ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและคนในชุมชน จึงมีความ สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกันในการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน เพราะการให้โอกาสคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิดริเริ่มแผนงานด้านสุขภาพ ร่วมกันตัดสินใจวางแผนจัดทำโครงการ เพื่อสุขภาพของคนในชุมชน ร่วมกันดำเนินแผนงานสุขภาพไปตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึง การมีส่วนร่วมการติดตามประเมินผลที่เกิดขึ้นจากแผนงานที่ทำ ประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อ พัฒนาไปสู่ความสำเร็จในเรื่องของสุขภาพอย่างยั่งยืน เพื่อร่วมกันหาทางป้องกันแก้ไขปัญหา สุขภาพที่เกิดจากสารเคมี

2. ผลการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ ใช้ สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอมะเข่ จังหวัดพะเยา โดยการประยุกต์ กระบวนการ AIC ผลจากขั้นตอน A - Appreciation คือ กลุ่มตัวอย่างมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน กลุ่มตัวอย่างค่อนข้างร่วมแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ได้พบเจอมา รับฟังและยอมรับความคิดเห็นจากบุคคลอื่น ร่วมตัดสินใจต่อความคิดเห็นถึงปัญหาสารเคมีที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งส่งผลถึง สุขภาพ พยายามทำความเข้าใจตามสภาพความเป็นจริง กลุ่มตัวอย่างการรับรู้อันตราย ความ รุนแรงของสารเคมีทำให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจถึงความไม่ปลอดภัยในสุขภาพที่สาเหตุมาจากสาร เคมี ร่วมกันตัดสินใจกำหนดจุดมุ่งหมายลดความรุนแรง ลดความอันตรายจากสารเคมี ให้ความ สมอบภาคของคนในกลุ่มต่อการแสดงความคิดเห็น และกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมองเห็นคุณค่า พลังศรัทธาในตัวเองเกิดพลังกระตุ้นในการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าหมายสุขภาพที่ดี ผลจากขั้นตอน I - Influence คือกลุ่มตัวอย่างได้ระดมความคิดเห็นเขียนแผนงานออกมาโดยมีการอภิปราย ทัศนร่วมที่คิดร่วมกันมาสร้างจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง บรรยากาศในการมีส่วนร่วมทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความอยากทำกิจกรรมด้วยกัน กลุ่มตัวอย่าง เกิดความรักในงาน ในโครงการที่ทำความรู้ใจของโครงการโดยไม่รู้ตัว ทุกคนมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจวางแผน ผลจากขั้นตอน C - Control กลุ่มตัวอย่างได้มีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจการกำหนดแผนการปฏิบัติงาน โดยกลุ่มตัวอย่างทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในโครงการ ทุกคนเลือกหน้าที่ความรับผิดชอบในส่วนงานที่ชัดเจนไม่ทับซ้อนการทำงานกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้และเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน เกิดการทำงานเป็นทีม การเข้ามีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างสร้างความภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และรักที่จะทำงานอย่างเต็มที่และมีความสุขกลุ่มตัวอย่างพร้อมที่รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางด้านบวกและลบ

3. ศึกษาผลการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีในชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ระหว่างก่อนและหลังการดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วม ผลจากการพบว่าค่าค่าเฉลี่ยที่คะแนนสูงขึ้น นั้น เนื่องจากการที่กลุ่มตัวอย่างเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมโดยใช้การประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมได้รับความรู้ ข้อมูลที่เพิ่มเติมความรู้อยู่เดิมที่มีอยู่ ทั้งยังได้รับความรู้จากทีมวิทยากรที่มาบรรยายเกิดการรับรู้ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เปิดใจยอมรับกิจกรรมที่ได้ร่วมกันคิด ริเริ่มค้นหาวิธีการที่ลดการใช้สารเคมี จนถึงการร่วมกันตัดสินใจเลิกใช้สารเคมีโดยใช้สารทดแทนอย่างสารอินทรีย์ การทำความเข้าใจถึงผลดีเสียของเกษตรอินทรีย์ เริ่มต้นปรับทัศนคติโดยมองสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ กลุ่มตัวอย่างยังได้มีส่วนร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ทำให้เกิดกิจกรรมและการรวมกลุ่มเกษตรกรทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง ร่วมกันดำเนินงานโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะเห็นได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมโดยการประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

การติดตามการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร การติดตามการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง พบว่า โครงการแรกที่สามารถปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง คือโครงการปลูกผักข้างรั้ว เกษตรกรมีผักปลอดสารเคมีทานในครัวเรือน ส่วนที่ปลูกไว้ริมรั้ว ริมถนนก็ให้คนในชุมชนสามารถนำไปรับประทานได้ ส่วนที่เหลือสามารถนำไปขายที่ตลาดสร้างรายได้ อีกทั้งทางและยังมีสุขภาพดีปราศจากสารเคมีเจือปน ทำให้เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อป้องกันโรค ซึ่งการบริโภคเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดโรค เพราะเป็นการรับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย โครงการที่ 2 ผลจากการศึกษาดูงาน เกษตรกรได้มีความรู้ทักษะ เพิ่มศักยภาพให้กับตนเอง จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ผลให้เกิดการนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป ด้านการเพิ่มทักษะ ความรู้ ส่งผลให้โครงการกลุ่มเกษตรกรทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักชีวภาพของชุมชนบ้านห้วยบง ได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อนำไปใช้จริงในงานเกษตรของตนเองซึ่งน้ำหมักที่ได้จริงเป็นน้ำหมักที่มีคุณภาพตรงตามที่เจ้าหน้าที่

กรมพัฒนาที่ดินได้ให้ความรู้มา ซึ่งการที่เกษตรกรมีความรู้ความสามารถ มีการเพิ่มทักษะให้กับชุมชน เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะส่วนบุคคลในการดำรงชีวิตเป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชนในการที่จะสามารถควบคุมภาวะสุขภาพและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองมากขึ้น ลดความเสี่ยงการเกิดโรค สร้างความเท่าเทียม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกันสุขภาพของเกษตรกรมีทิศทางที่จะดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. วิทยากรควรเพิ่มทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานจัดกิจกรรม โดยมีความยืดหยุ่น และสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และกลุ่มเป้าหมาย
2. ควรลดกิจกรรมที่มีความกดดัน ควรเพิ่มกิจกรรมสันทนาการเพื่อลดความกังวล และความเบื่อหน่ายในกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำกระบวนการ AIC ไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในชุมชนอื่นๆ
2. ควรมีการศึกษาถึงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบอื่นๆ เช่น Focus Group
3. ควรมีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมในภาคส่วนที่ใหญ่ขึ้น เช่น ทุกหมู่บ้านในตำบล

บรรณานุกรม

- กนกรัตน์ ทิพนี. (2552). กระบวนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนบ้านวังธาร อำเภอดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนาภัสส์ ทวีกิตติกร. (2552). กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อลดพฤติกรรมเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรที่ปลูกพืชหมุนเวียนบ้านสันโป่ง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกษมณี มูลพานันท์. (2548). การส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันการสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกร ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจษฎา งามประภาสม. (2551). ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของเกษตรกร บ้านม่วงปือก อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนัญฉวีร์ จิตวัฒนานนท์. (2552). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยใช้กระบวนการ AIC : กรณีศึกษาชุมชนในตำบลหนองไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ทองเพ็ญ ปลายก้อน. (2547). ศึกษาเรื่องการประเมินผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นของเกษตรกรจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริโรจน์ พรหมวิหาร. (2551). กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการความปลอดภัยในการขับขีรถจักรยานยนต์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.